

Pod južnim solncem.

Potopisne črtice. — Spisal Ksaver Meško.

I.

Ne vem, odkod in zakaj in kako to, a resnica je in zato jo odkrito priznavam: v meni je nekaj nemirnega, nekaj, kar me vekovečno nekam vabi, miče in sili. Ta nemir mojega bistva in to hrepenenje moje duše po nečem novem in tujem, me ne pusti in ne trpi dolgo doma: z neodoljivo močjo me žene v svet, da vidim tuje ljudi, druge obraze. Tako se mi vsaj za nekaj časa spet utruji in uspava veliko in mogočno hrepenenje, ki bi ga lahko imenoval „Wanderfieber“, ali, kakor ga je krstil nekoč neki moj chef, „Vagabundenfieber“ — Bog odpusti dobremu možu ta greh, jaz mu ga odpuščam, ker sem človek, ki vsem vse odpušča.

Na tuje, na tuje! — V deželo je prišla pomlad in z njo topli dnevi in veseli solnčni žarki, ki se človeku smehljajo tako ljubko, malone prešerno in razposajeno ter ga vabijo: Ali greš z nami? Pojdi — pojdi z nami v tople južne kraje, kjer slavec žvrgoli svoje sladke melodije, kjer opojno dehti cvetje oranž in citron, kjer v senčnih vrtih palme sanjajo o daljni rodni zemlji, o neizmernih planjavah gorečih afriških puščav . . . Ali greš? Pojdi, hiti z nami!

In moje hrepenenje je pred menoj hitelo v one kraje ter me sililo s seboj — a primorala me je na jug tudi nepopoljšljiva nepokornost grla, ki mi je delala sitnosti že vso zimo.

Zavoljo bolezní v grlu kličem pred sodni stol široke javnosti dvoje grešnikov: nekega avtorja — čigar ime vam povem, ko bomo bolj med seboj — in pa neki star kupé državne železnice na prekrasni progí Ljubljana-Trbiž. Delikta, ki sta ga zakrivila, najbrže ni v nikakem paragrafu, a delikt je vendarle, ker posledice njegove čutim jaz prav neprijetno v grlu.

A da vam vso stvar predložim jasno! Bilo je lanske jeseni, ko sem se peljal iz

Ljubljane. Ker nisem imel nikakega sopotnika niti kakega krasnega vis-à-visa, da bi se malo porazgovoril, sem čital. A berilo je bilo tako nezanimivo, da sem ob njem zadremal. In ko sem tako prijetno dremal — ali sem tudi kaj sanjal, vam pri najboljši volji ne morem povedati — pa se lepo in tiho odpró kupejska vrata. Tako je nastal prepíh, in posledica je bilo vnetje v grlu.

Sedaj pa, prosim, blagovolite soditi! Če bi pisatelj pisal malo zanimivejše, me gotovo pri branju ne bi premagal spanec. Če pa ne bi zaspal, mi tudi zavratna nagajivost starega in škripajočega kupeja ne bi škodovala, ker bi durim prav prijazno spet odkazal pravo njihovo mesto.

Če torej še živi v vaših srcih iskrica pravičnosti in če ste mi vsaj nekoliko naklonjeni, se boste gotovo vjemali z menoj v mnenju, da mi suhoparni avtor in nagajivi kupé morata vrniti vse one svetle kronice, ki sem jih zabil na divnem jugu, ko sem si lečil bolno grlo. Kdaj mi jih bosta vrnila, to je seveda še nerešeno vprašanje —: do danes še zastonj čakam kake nakaznice . . .

A k stvari! — Ko zabredem v svet in sem že nekaj uric oddaljen od doma, postanem navadno boljše volje. Prijetno je tudi na potovanjih to, da usoda malone vsakikrat poskrbi, da človek najde sorodne duše. Tako sem tudi jaz topot takoj v Ljubljani naletel na Toneta Medvedovega.

Apropos — da vam povem, kako sva se midva vobče seznanila. Če se ne motim, je bilo to l. 1899., a priseči ne bi mogel na to, ker dnevnika ne pišem: moje življenje je za kaj takega preneznatno. Torej l. 1899. pridem nekega večera iz ljubljanskega „Narodnega doma“ k „Lloyd“, kjer sem imel naročeno posteljo. Na vrtu zagledam ravno pred kuhinjo mladega duhovnika, ki se je malomarno naslanjal ob palico ter gledal v oblačno nebo. Morda se je

čudil, da nikjer ni bilo bledega ponočnjaka meseca! — Pristopim bliže, njegov obraz se mi zazdi znan.

„Oprostite, ali niste Vi gospod Medved?“

„Medved sem, da!“ — To je bilo res moško in samozavestno govorjeno!

„Jaz pa sem Meško.“

Za hip me pogleda, potem pa mi priloži krepko zaušnico, da sem se ga prav ustrašil.

„Ti si Meško! Pozdravljen, brate!“

Da sva po tem čudežnem sestanku zabledla k „Fajmoštru“ na najboljšega, mi pač ni treba posebej omenjati . . .

Z gospodom Medvedom sva se sešla torej tudi tapot v Ljubljani.

„Kam?“ — me vpraša kratko.

„Najprej v Gorico.“

„V Gorico?“ — pravi. — „Res, v Gorico? V Gorici je škofija prazna; morda greš na ogled?“

„Morda!“

In nasmejala sva se prisrčno in nepričljeno, kakor se smejemo le mi, kadar si v bratskem objemu pozabljamo za trenutja križe in težave in skrbi vsakdanjega življenja . . .

II.

Ko sem se drugo jutro napravljajal na odhod, se je gospod Medved še prav zadovoljno, in če se nisem motil, tudi malo škodoželjno smehljal izpod odeje. Zavidal sem ga, da še lahko spančka in sanjari, in najrajši bi bil ostal i jaz, a čas mi je bil pičlo odmerjen.

Zaspan pa sem bil res prav pošteno. S Tonetom sva namreč dolgo v noč reševala različne probleme, se jezila na življenje in človeštvo ter po najinih nazorih reformirala cerkev in državo in ves širni svet — sama sebe sva seveda pozabila reformirati. Ko bi naju kdo slišal, to bi se čudil in — smejal! Če sva namreč midva dobre volje, imava res čudovite nazore. Še izobčili bi naju nemara, če bi naju slišali, ali vsaj dejali v kako celico ali pod ključ. Sicer pa bi nama storili s tem kričečo krivico: pri belem dnevu in

med svetom nisva namreč nikaka demagoga in ne puntarja in ne prekucuha, ampak prav ponižni in skromni dušici, ki ne storiva nikomur nič žalega in sva docela zadovoljna, če naju le ne nadlegujejo — z rubežjo na primer, ali s kako drugo slično nelepo sitnostjo . . .

Postrežček je že klical, a — moje palice ni bilo nikjer. Vsi smo jo iskali po vseh kotih in koncih in krajih — a nikjer! Z žalostnim srcem sem pomišljal, kolikokrat mi je bila zvesta spremljevalka na samotnih mojih potih, a odsedaj se najbrž nikdar več ne bodeva videla . . . Kje si pač ostala, kaka zla usoda te je zadela, ti črna paličica! Pet svetlih kronic sem pošteno in brez barantanja odštél za te, a sedaj ni ne tebe ne kronic . . . A jaz ne tožim kakor kako blede dekletce, če ji zvenejo cvetke, ne, možato bom nosil tvojo in svojo trpko usodo . . . Vale . . .

Kaj sem hotel . . . Za iskanje in obotavljanje ni bilo časa. Nakratko sem se poslovil od pobratima in v omnibusu smio naglo oddrdrali po zaspanem in meglenem mestu na kolodvor . . .

Zaspana si in meglena za ranih pomladnih jutur, a vendar se tudi ob takih zadremanih jutrih težko ločim od tebe, matjuška naša, bela Ljubljana . . .

III.

Tretje poglavje bi bilo brezdvomno najfulminantnejše tega spisa. Opisovalo bi namreč obisk pri našem slavčku, Simonu Gregorčiču. A to poglavje vam zasedaj ostanem dolžan. Saj niste hudi name zaradi tega — kaj ne, da ne? — Ne? Krasno! — Vedel sem, da ste vedno ljubeznivi!

Sicer pa prav srčkano prosim, da nikar ne mislite, da vas nameravam varati ter ogoljufati za eno poglavje. Ne, ne — proti čitajočemu občinstvu obojega spola sem vedno odkritosrčen in galanten. Le ko me p. n. gospodje uredniki opominjajo raznih obljub, si zabarikadiram oči in ušesa, da ne vidim nič, ne slišim nič. A napram vam — Bog varuj!

Zato si blagovolite na ono stran dnevnikovo, ki imate na nji zaznamovane razne dolžnike, zapisati tudi mene s podčrtano pripombo, da sem vam dolžan tretje po-

IV.

„Θάλασσα, θάλασσα!“ — Kako navdušenje je pač širilo prsi in srca desettisočim Kseno-

Slika Jan Matejko.

Smrt Andreja Tenczyńskega.

glavje. In⁷ ob priliki me kar kratkomalo opomnite: takoj vam bom na uslugo. A zasedaj mi oprostite, ne res? Da? — Iskrena hvala!

fontovim, ko so po nešteti bojih in stiskah in težavah zagledali pred seboj veličastno Črno morje! Plakali so in se objemali in poljubljali, ko se jim je zasmjalo naproti

kakor blagovesten porok, da kmalu spet vidijo ljubljeno in sveto zemljo domačo, ko je šumelo pod njimi nalehko in mirno, kakor bi jih vabilo, naj se čimprej izročé njegovim valovom, ki jih ponesó v domovino, k cilju vseh njihovih želja, k cilju vsega njihovega hrepenenja . . .

„Θάλασσα, Θάλασσα!“ — je odmevalo tudi meni v srcu, ko se je ob Kastav-gradu razgrnila pred menoj veličastna belkasto-modra planjava, vsa oblita in preplavljena s solničnim zlatom in vsa trepetajoča pod bogastvom teh žarkov.

Ko sem videl morje prvokrat — bilo je ob Ankoni — je bilo oblito z bajnim svitom luninim. Kakor raztopljeno srebro so se zibali valovi ob obali —: človek bi kar vstal ter šel in si napolnil klobuk in vse žepe in navrh še kovčege s to čudovito se krešočo srebrnino! Ko sem se drugi dan peljal iz Loreta spet mimo Ankone ob morju, ga je zlatilo krasno solnce italijansko. V vzduhu je nekaj trepetalo in se prašilo, kakor bi padal rožnobojevi mikroskopičen dež.

Tam daleč v morju sta se belila dva zvonika; nad njima in okrog njiju so se vili veliki venci, blesteči v čudovitih mavričnih bojah . . . Duša se mi je zamislila, in v njo mi je zavel izza mladih dni odmev one čudežne bajke o „otoku blaženih“. —

Tega sem se spominjal i danes, ko mi je oko z zanosom plulo tja po neskončni planjavi morski . . .

Spodaj ob otokih so stale ribiške barke. S svojimi belimi jadri so se mi dozdevale kakor bajne ptice, stoječe mirno na enem mestu in prežeče na plen. — Z Reke je ravno odhajal parobrod, in dim njegov je vil v zraku velike črnkaste vence.

„Θάλασσα, Θάλασσα!“ — Pozdravljeno, naše morje! — Kakor Črno morje desetisočim junakom Ksenofontovim, vzbujaš tudi ti v mojem srcu nove upe, giblješ in valoviš ga v novem pričakovanju in novi radosti . . .

A vlak je hitel, in preden sem si želel, smo bili na Reki.

Najprej sem hitel na Molo, da izvem, kdaj da odpluje parobrod v Opatijo in Iko.

Odtam sem hitel k „Tirolcu“, da si potolažim glad in žejo.

Mesto je pač kakor vsako južno mesto. Zanimiva sta Corso in Molo, kjer se steka vse življenje. A na Molu je ob lepih dnevih grozno prahu. —

Ko smo čakali na odhod parobroda, so gnali mimo kakih dvesto konj. Večinoma so bila prav mršava kljuseta. Menil sem, da gredó z njimi v mesnico, in bode žilavo njihovo meso kmalu tešilo glad lačnemu in brezdelnemu reškemu proletariatu. A zelo sem se motil. Poučili so me namreč, da ženejo vso to dolgo vrsto v spodnji del luke, kjer jih ukrcavajo za Angleže v Južni Afriki. No, tolažila me je prijetna zavest, da bo vsaj polovica teh suhorebrih živalic tečna in slastna večerja morskim ribam, in torej hrabremu burskemu narodu ne bodo prizadejale nikake posebno občutne škode . . .

Ob pol treh popoldne je odplul parnik proti Volovskemu, Opatiji in Iki, k cilju mojega potovanja.

V.

Ves božji dan sedeti doma, se šetati brez dela po obrežju, si oddaleč ogledovati čolne in barčice, kako se veselo zibljejo na smaragdni gladini, ali slediti s pogledi parnikom, ki si mogočno in ponosno orjejo po velikem vodenem polju svojo tir — ne, to postane kmalu enolično in dolgočasno, vsaj po mojem okusu to ni. — Treba je misliti na izlete — na vodi in na suhem.

No, na suhem nisem prišel baš daleč: ceste so mi bile preprašne. Prosim vas — če bi hotel požirati prah, mi pač ne bi bilo treba iti na Riviero, tudi drugod bi ga našel dovolj. In tako se je pripetilo, da nisem zašel niti v Volovsko, dasi sem včasih bil le nekaj minutic od njega, ali pravzaprav že v njem. Sicer pa — kaj bi tudi videl tamkaj! Hiše, hiše in spet hiše, a, moj Bog, koliko hiš sem v življenju že videl!

Zato sem si ljubko Volovsko ogledaval rajši z ladje. Tamkaj sem prav udobno sedel, in vendar sem imel lep panorama pred seboj. In pri vsem tem hranim od mesteca

v spominu precej idealno sliko, ki pa bi nemara precejšnji del tega čara izgubila, če bi si jo ogledal natančneje in od bliže.

Zadnje dni svojega bivanja na Rivieri sem izvedel, da biva v Volovskem hrvaški pisatelj gospod Viktor Car Emin. Nameraval sem ga obiskati, a puhala je že mrzla burja, in ni bilo skoro mogoče kam iti. Žal mi je, in če je tudi Vam žal, cenjeni gospod Car, da se nisva seznanila, pa se blagovolite pritožiti pri starem stricu Eolu ter ga ošteti zaradi njegove sitnobe in neprijaznosti . . .

Opatija? — Nasadi so krasni. Življenje je bilo ob tem tako tako — ne ravno prepisano, ker mnogo tujcev je že odšlo pred Veliko nočjo. Če primerjamo Opatijo n. pr. s Karlovimi vari za glavne sezone, je razmerje približno isto, kakor če bi postavil Sv. Daniela ob Ljubljano ali Celovec. Lepo je tukaj in tamkaj, a tu je pisano življenje, tam ga ni — —

Divni pa so izleti na morju. Vseh tukaj ne bom opisoval; vsi so krasni — blagovolite se, prosim, o priliki sami prepričati. Omenjam le nekaterih, ki so vsaj mene najbolj zadovoljili, oziroma izza katerih hranim v srcu zavoljo prijetne družbe in iz raznih drugih vzrokov najlepše spomine.

V soboto, dne 19. aprila, sva se z znanim slovstvenim kritikom gosp. Viktorjem Bučarjem, župnikom žumberačkim, namenila v Lošinj. G. Bučar se je zgovoril z gosp. dr. Stjepanom pl. Miletičem, bivšim intendantom zagrebškega gledališča, da se popeljemo skupaj.

Vstopila sva na parnik „Liburnia“ v Lovrani. A „Liburnia“ ne prihaja v luko, ampak se ustavlja na prostem morju. Zato smo se izletniki iz Ike in iz Lovrane morali peljati do nje v čolnih. Veter je vlekel precej močno, in čolnički so se prav neprijetno gugali po valoviti površini. Vendar smo se srečno vkrcali.

Gosp. pl. Miletič, ki je vstopil v Opatiji, naju je raz krov že oddaleč pozdravljal. Tudi večina drugih potnikov se je gnetla na obrežno stran, da vidijo, ali morda pri vkrcavanju ne bo kdo pljusnil v morje. A take vodene šaloigre jim nismo privoščili.

„Vidva prinašata slabo vreme!“ nama je klical naproti gospod Miletič.

„Ne, ne — dobro, gospod doktor!“

In res se je burja kmalu umirila, in ves dan smo imeli krasno vožnjo. Le na večer se je morje spet vzburkalo in vzvalovilo.

V gospodu pl. Miletiču sem našel, kar sem pričakoval: vrlo olikanega in omikaneža moža, tenkočutno pesniško dušo in zelo ljubeznivega druga in sopotnika. —

Gospod kapitan „Liburnie“ je bil izvrsten mož in vrl Hrvat. V začetku sem bil sicer malo hud nanj. Kmalu po našem prihodu je namreč v pogovoru z dr. Miletičem naredil neko opazko o meni. To je gospod doktor pozneje ponovil župniku Bučarju, in oba sta se muzala. Slišal sem jo sicer tudi jaz, a ker je doktor naglo govoril in ga še nisem bil vajen, je nisem povsem razumel. Ko sem ga prosil, naj pove še enkrat, je menil, da že izvem od gospoda Bučarja. A tega pozneje nisem povpraševal, ker sem itak napol vedel, kaj da je . . . A to je bilo kmalu pozabljeno, ker je opazka pravzaprav bila le kompliment, dasi nekoliko čuden.

Tako mimogrede kratko opombico! Izjavljam povsem odkritosrčno, da mi je na potovanju dvoje razvad raznih sopotnikov neizrecno neprijetnih, kadenje namreč in fiksiranje. Oboje sem v obilici izkusil tudi na ladjah. V kateri kót koli sem bežal, povsod je stal ali sedel kdo s smrdečo smodko ali papirosko v ustih ter z njo zastrupljal krasni in lečilni morski zrak. In fiksiranje — no, seveda! Tudi ko smo v Lovrani stopili na parnik, so dame takoj nastavile v nas svoje lornjete. Ker sem se tukaj čutil prostejšega kakor v kakem kupeju in ker sem slučajno ravno bil nagajive volje, sem se nalašč mogočno razpostavil, češ: pa glejte, ne bojim se vas ne in sram me tudi ni . . .

Ladja je enakomerno orala zeleno vodovje; ob straneh so se s šumom valile visoke, belopenaste brazde, daleč tja po morju pa so se zibali, kakor jek in odsev moči železnega pluga, veliki in dolgi polkrogi.

Znamenitost ljubke „Liburnie“ je bil kuhar Luccheni. Prosim, ne strašite se, ker naš Luccheni ni niti v daljnem sorodstvu z anarhistom in morilcem istega imena. Še manj kakor po krvi mu je soroden po krvoločnosti. Dolgih in temeljnih dokazov za to ni treba navajati, treba je le pogledati njegov debeli, od maščobe se svetlikajoči obraz. Kako zadovoljno in dobrodušno se smehlja, če mu kdo pohvali njegov rižoto —: prava polna luna! Sicer pa, kar je res je res, Lucchenijev rižoto je izboren. Že dolgo mi ni šla kaka jed tako v slast. Vsak dan sem že komaj čakal sedme ure zvečer, da nas gospod kapitan izvoljeno številce povede v kabino na rižoto. To smo ga jedli — kakor kopači ali izstradani drvarji!

Posebno se mi je Luccheni prikupil, ko smo na izletu v Rab v Senju zapuščali ladjo. Nemci so mu nekaj naročali glede obeda, in nekateri so se hoteli pri tem tudi malo pošaliti z njim. A Luccheni se jim je široko nasmehnil ter flegmatično menil: „Keine deutsch!“

„Bravo, signor Luccheni!“ sem ga pohvalil, in Luccheni mi je pokimal milostno in z uprav kraljevsko grandezzo.

Ko smo se bližali Lošinju, se je vse gnetlo na ‚most‘; odtod je bil na mesto, dvigajoče se amfiteatralično nad morjem, res prekrasen pogled. Oddaleč se ti zdi, da gledaš veliko jato morskih galebov, ki je sedla na obrežje, da se vda opoldanski siesti. Bojiš se, da zdajinzdaj zapazijo črni pas dima, valečega se nad parobrodom, razprostró peruti ter preplašeni poleté v topli, skoro vroči vzduh. A parnik hiti, galebi sedé mirno, postajajo večji, dobivajo razločnejše konture in oblike — v opoldanskem južnem solncu blesté pred teboj bele hiše, in okna se lesketajo, da te kar oči ščemé . . .

Lošinjska luka je zelo velika in lepa. V varnem zavetju te luke je baje nekoč v vojski z Liburnci moral prezimiti imperator Avgust, ker si mornarica zavoljo burje ni upala na odprto morje. Na to spominja tudi nekdanje ime mesta: „Val d'Augusto.“

Posebno znamenitih stavb mesto pač nima, ves čar njegov tvori krasna lega in pa povsem južni značaj in južno podnebje. Dve palmi, ki smo ji hodili gledat, sta res izredno debeli; fig, lavorja in mirte — vsega dovolj!

Še bolj kakor mesto samo mi je ugajalo Cigale — nekaj vil četrt ure izvun mesta ob mirnem morskem zakotju. Kako prijetno se šeta po teh krasnih potih, deloma ograjenih z visokim, belim zidovjem, deloma obraslih z dolgolistnimi bodečimi kakti! Seveda, solnce je pripekalo že prav tropično, in lošinjski fantki so se v plitvem morju prav veselo in zadovoljno kopali.

Hiteli smo, da smo prišli v senco. Takoj ob robu gozdovem je pod prijetnim hladom zamišljenih pinij sedela mlada gospodična ter čitala, dalje spodaj na obali pa je v mehki travi prav neženirano ležala njena tovarišica ter spala . . . Lehko noč, gospodična!

Na drugi strani gozda smo naleteli na starega pastirja, ki je zapovedoval trem kravicam in eni ovci ter vestno čuval nad njimi. Bil je praktičen možak, ta pastir! Čutil je tudi žgoče solnce in zato si je bil preskrbel solnčnik. Res je sicer ta že malo izgubil nekdanjo lepo barvo, in šibice so mu stale precej krivo, a navzlic temu ga je mož nosil prav ponosno in grandiozno.

V hrvaško-italijanskem narečju nas je vprašal, koliko da je ura. Ko smo mu povedali, se je ozrl še na solnce, nekaj pomrmral ter skril glavo pod solnčnik . . . Spomnil sem se ‚božanstvenih‘ pastirjev Homerjevih . . .

Dozdeva se mi, da v Lošinju precej prevladuje italijanski element. Tukaj igra italijanščina pač isto ulogo kakor pri nas nemščina: neuko ljudstvo méni, da je to jezik olike in omike. Isto se opazuje vsaj vnekoliko tudi v Opatiji. Nekega dne smo šli v Lovrano. Ob borni kmetiški kočici je stala stara ženica ter klicala: „Jelico, Jelico!“ — „Ca je?“ — se oglasi malo dekletce, stoječe pod drevjem ob morju. „Ca je?“ — se je razhudila starka ter postrani pogleda-

vala na nas — „Ali se pravi: ca je? Ali ne znaš, da se reče: comandi?“ . . . No, pa bodi „comandi“, če je to boljše in lepše . . .

Sicer pa se v Lošinjtu tudi nemščina precej šopiri. Z g. Bučarjem sva zabredla v hotel „Vindobona“. Gosta sicer ni bilo nikjer nobenega, le debela hotelirka je sedela v salonu ter se igrala s papigo. V sobi je prav neprijetno dišalo po ribah, in tudi gospa ali stara gospodična ali kaj je bila, ni bila videti posebno prijazna. A ker sva bila že notri in sva nameravala pisati nekaj razglednic, sva naročila vina.

No, ko je prišel čas odhoda in plačila, nova sitnost: natakar ni znal hrvaškega. „Ich bin ein Wiener“, je menil. Jaz sem mu položil na mizo za četrtinko litra 30 vinarjev, češ: „Če več stane, pa mi povejte, a nemščine ne razumem.“ Prijatelj Bučar pa se

je prav razgrel. A škoda besedi! „Ich bin ein Wiener!“ — se je odrezaval možicelj na vse njegove dokaze. Ker je „ein Wiener“, mu ni treba znati jezika dežele, ki živi v nji! Tako gnilo logiko in tako smešno zapetost najde človek le pri Nemcih in Mažarih.

Sicer pa me negostoljubna „Vindobona“ nikdar več ne bode videla v svojih, po ribah tako divno dehtečih prostorih . . .

Ko smo pluli iz luke, nam je ljudstvo na molu še dolgo vihtelo robce v slovo. „Most“ na ladji je bil spet natlačen; pogledi naši so se še enkrat opajali s krasoto mesteca ter se poslavljali od njega. Polagoma nam je izginjalo iz vidika — kakor bi belkastosivi galebi pluli proti jugu ter se izgubljali v sinji daljavi . . .

(Konec.)

Trtje in povrtje.

More matter, with less art.
(Shakesp. Haml. II. 2.)

44.

In, toda, sicer, ali,
pa, zdaj, le, ampak, hev —
kako nam v pesmi žali
posluh teh slov odmev!

A ha, ha, ha, ha, ha, ha,
lahko se grohota,
lahko z rokami maha,
kdor misli, da vse zna!

45.

Resnica ne vpraša,
če komu po godu je:
le s tem se ponaša,
da nikdar ne škoduje.

46.

Abuna Soliman,
naš slavni prerok Knoblehar,
spomin na-te je star,
kot v jasnem jutru novi dan.

Za tabo nam je žal.
Učénost tvojo in pogum
opevati bi znal
ne Umek, temuč veleum.

47.

Dovršnost, nedovršnost
slovenskih glagolov!
Pritajena površnost,
kje tvoj je blagoslov?! —

Ti zapustiš nam dom kar,
predkar poznaš svoj dom.
Le pojdi! Veren bomkar
vsekdar sem bil in bom!

Anton Medved.

Dan je bil lep, morje mirno. Niti v ožini „Hudo vreme“ ob skalovitem otočiču svetega Marka, ki je baje gnezdo neštivilnih strupe-
nih kač, nas nista nadlegovala ne burja, ne široko. Za viharnih dni pa je ta ožina menda najnevarnejša v hrvaškodalmatinskih vodah.

Po polštiriurni vožnji smo dospeli v Senj. Prav čedno mestece! Oddaleč je pogled manj

ljubek, ko pa pripluje ladja v luko, zastirajo večji del mesta obširna skladišča, ki pa sedaj stoje večinoma prazna, le sol še hranijo v njih. Ob Senju so viharji zelo siloviti in nevarni. Ob hudi uri ladje vobče ne morejo v luko.

Senj je bil nekdam glavno zavetišče in bivališče

Uskokov, ki so na svojih hitrih jadernicah kakor duhovi brodili po Adriji ter bili strah mornarjev, kupcev in obrežnih prebivavcev.

Odtod še sedaj pregovor: „Čuvaj se senjske roke!“

V mestu smo se mudili kratko, sicer pa itak nima kakih posebnih znamenitosti. Stolna cerkev je lepa. Toda videti je takih in lepših vsepovsod. V nji počiva na stranskem oltarju truplo sv. Formosa s palmo, znakom mučeništva, v roki. . . .

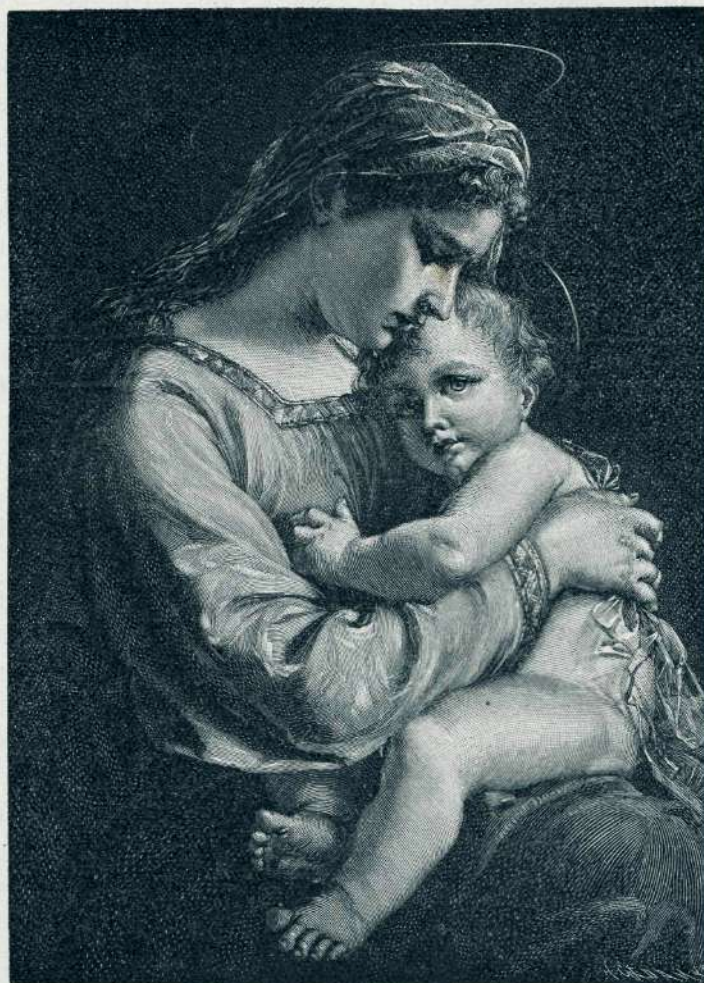
Z ladje je posebno v bližini Senja krasen razgled na Velebit, ki ga je poetiški hrvaški narod v svojih pesmih in pravljicah odločil za dom vilam. A ne samo prebivališče zračnih vil je bil Velebit, ampak tudi glasovito roparsko zavetišče.

V prepadih med najvišjimi vrhovi se je tupatam še belila plast snega — na prvi pogled bi človek menil: v zavetju vrhov počiva in spava bela vila . . .

Brž ko smo odpluli iz Senja, smo sedli k „table d'hotu“. Tu smo se malo posmejali na stroške nekega suhega gospoda iz Nemčije.

Jaz sem si pri mizi izbral prostor med gospodom Miletičem in gospodom Bučarjem. A bil je precej močen veter in ker smo iz mesta hiteli na ladjo, sem bil poten. Zato sem si šel v kabino po suknjo.

Medtem pa je zasedla moj stol neka gospodična iz Zagreba. Ravno vis-à-vis pa je bil nezaseden prostor, drugi od spodnjega konca. Na kraju je sedel suh, postaren gospod. Prosil sem ga, naj se morda blagovoli pomekniti noter ter prepusti sedež ob koncu meni. A tega ni maral storiti, pač pa je suha kolenca

Madona.

Slikal J. Čeh.

nekoliko potegnili nase, baš toliko, da sem se z vso silo preril mimo njega. Da se ni potrudil ter vstal, se mi je dozdevalo sicer malo čudno, a rekel nisem ničesar.

Kmalu pa si začne gospod sosed mrmrati. „Še s klopi padem, če sedite tako naširoko.“

„Kdo? Ali jaz?“ — Iskreno sem se začudil, natihem pa mislil: Moja neznatna osebnica mu pač ne dela velikega napotja, ker sem skoro istotako suh kakor on. A gospod hoče majhen prepirček. Pa bodi! „Oprostite, gospod, a na gospodično ob levi vendar ne morem sestiti.“

Dame so se natihem muzale, gospod pa je vidno postajal še bolj nervozen.

„Že poprej smo sedeli tako tesno.“

„To mi malo mar, tukaj je bilo pokrito, torej je prostor. Sicer pa se zelo motite, gospod, če menite, da bom Vam na ljubo sedel kam v kot —; ni moja navada.“

„Bravo! Ta ima temperament!“ se je veselil gospod Miletič, dame pa so se na glas smejale.

Da je bilo vse na moji strani, je gospoda soseda vendar malo ženiralo. V zadregi je zrl tja po morju. Smilil se mi je. Da bi neprijetno situacijo nekoliko omilil, sem menil mirno:

„Jaz nisem iskal prepira. Če pa me gospod, ki ne ve, kdo da sem, brez povoda napade, pa seve tudi ne maram molčati.“ —

Sicer pa je bila to le neznatna aferica in kmalu pozabljena.

Ob tem dogodku mi bodi dovoljena opomba, da so se na vseh mojih vožnjah po tujem sopotniki vedno galantno obnašali proti meni — včasih brž malo pregalantno, kar pa ne spada pod to poglavje.

Izjemo sem doživel le — kje, menite? Na Slovenskem seveda.

To je bilo lanske jeseni. Peljal sem se v Ljubljano k predstavi „Carmen“. Kar vstopi v Kranju v kupé gospod — pač iz boljših krogov, sicer se ne bi vozil v II. razredu. Pozdravil seveda ni — čemu, duhovnika? Prav udobno se je naslonil v kot; da je pri tem zmečkal moj svršnik, ne da bi imel besedico opravičenja za to — kaj je narav-

nejše kakor to? Bil je gotovo zelo omikan mož; ker brž, ko se je udobno razporedil na klopi, je vzel iz žepa grško knjigo ter jo čital brez — ‚Freunda‘. A svojo svetovno omiko in oliko mi je pokazal tudi s tem, da je od Kranja do Ljubljane skoro neprenehoma žvižgal. Tako oliko sem občudoval res s strmečim začudenjem . . .

Če dotični gospod morebiti dobi ta spisec v roke, bi si ga dovolil prav ponižno vprašati: „Velecenjeni in veleučeni gospod, ali Vas je nemara moj kolare vznemirjal? Če Vas je, čemu pa ste izvolili prisesti ravno v moj kupé? In vedite: jaz se ga prav nič ne sramujem in ves čas, kar sem duhovnik, ga tudi na potovanjih nikoli nisem odložil. A nikdar se še tudi ni nihče tako obnašal proti meni, tudi židje ne. Kaj takega se nam dogaja le v slovenski domovini . . . Sicer pa, velecenjeni in veleučeni gospod, blagovolite prebrati v Kniggeju četrto poglavje tretjega dela . . .“

VII.

Rab na otoku istega imena je mestece s kakimi 1000 prebivalci. Nekdaj je bil Rab mogočna, benečanska trdnjava, kar se mu še sedaj pozna na vseh koncih in krajih ter mu daje prav zanimiv značaj. Luka je prostorna in varna. V nji so se Benečani vsidraval in si odpočivali na trgovinskih potih v Orient. Leta 1456. je grozna kuga pomorila malone vse prebivalstvo, in odtedaj se mesto ni več dvignilo na prejšnjo višino.

Zanimiva je stolnica, zidana v 13. stoletju. Kornji stoli so iz l. 1445, znamenito benečansko delo.

Sakristan nas je na prošnjo, naj nam pokaže znamenitosti, vprašal: „Ima svečenika z vami?“ „Ima, ima, evo, dva“ — je menil g. Miletič. Sakristan je odhitel, ter se brž vrnil s štolo, široko kar prav širok velum. Ogrnil jo je gospodu Bučarju, in šli smo gledat svetinje.

V oltarju hranijo glavo sv. Kristofora, okrašeno z zlato krono, ki pa je posuta z biseri. Zaboječek, v katerem hranijo glavo, krasijo lepo izvršene reliefne podobe, delo

12. ali 13. stoletja. Istotako hranijo tukaj zob sv. Apolonije s pristavkom: „ut fertur“. Sakristan nam je pokazal tudi mašno obleko iz benečanskih časov, čudovito ročno delo.

„Ali hočete videti še srebrnino?“ — me je vprašal, ko je večina tujcev že odšla.

„Prosim.“

Povedel me je k velikim omaram v stranski ladji, kjer hranijo razne kadilnice in svetilnice. Navsezadnje je izvlekel od nekod še staro škofovo palico. „In kapo tudi imamo!“ — je menil ponosno. „Ali jo naj pokažem?“ — „Hvala — verujem . . .“ In odbežal sem zgovornemu možu, ki bi mi razkazoval svoje starine tudi ves dan.

V razvalinah nekdanje stolice, posvečena je bila sv. Janezu Krstniku, če se ne motim — Baedekerja nimam pri roki, moj spomin pa je kakor najredkejše rešeto — so še ohranjeni stari mozaiki. A videli jih nismo: noter nismo mogli, ker so napol potrta vrata razvalin od znotraj podprta z bruni . . .

Če bi kdo dvomil, da je Rab južno mesto, bi ga o tem pač najlažje prepričal z dejstvom, da tujcu v Rabu vsak fantalinček in vsaka punčka molí roko naproti za kak novec. In ob vsakem oglu stoji, sloni ali sedi kak starec ali starka, ki prežita na tujce in njihovo radodarnost in dobrosrčnost . . .

Ko smo se na večer vračali, je pihal močen veter, ki je prav lepo žvižgal v jamborih, sicer pa ni bil kaj prijeten . . .

VIII.

Dne 24. aprila so imeli v Lovrani naroden praznik: obhajali so god sv. Jurija, cerkvenega patrona. Poetiška duša narodov jugoslovanskih je tega svetnika posebno vzljubila ter ga okitila in proslavila z mnogimi legendami in pesmami. Pač ni čudo, če se je ljudstvo za časa krutih turških bojev posebno rado zatekalo k temu vitezu ter njemu na čast zidalo mnogo cerkva, saj je imelo v njem najlepši zgled neustrašnega junaka in gorečega mučenika za krst sveti.

Lovranjani so praznovali god svojega zaščitnika, kakor se tukaj vobče praznuje: najpoprej so šli v cerkev, a brž po maši je

mladina hitela pod veliko lipo pred občinsko hišo, kjer so rajali noter do noči . . . Za tujca je tak ples na prostem prav zanimiv, mene vsaj je zanimal . . .

IX.

Krasno je tako v prvem mraku ali pa tudi dalje v noč sedeti na morskem obrežju. Morje enakomerno in uspavajoče pljuska ob skalovje, tam zunaj na širni gladini se zibljejo in trepetajo lučce ribiških barčic, tam na drugi strani, v Reki, mirno zre nešteto svetlih oči v mračno noč, nad vsemi pa se zdajzdaj zabliska veliko in bleščeče oko svetilnikovo, kakor bi se odpiralo ljubeče oko materino, ki varno čuje nad deco ali pa polno skrbi pogleduje, kam da so se oddaljili in odkod se bodo vrnili k nji.

Nad vso prirodo pa sanja mirna južna noč, mehka in prijetna kakor volna. Šumenje valov duha uspava, težki in siti vonj oranževega cvetja ga opaja — človek bi najrajši vse pozabil, vse skrbi in vso boleost in vse trpljenje pogreznil v globino morja ter legel in zadremal in tako mirno in sladko spal in snival vso dolgo večnost . . .

X.

Koncem aprila se je vreme izpremenilo. Burja je vzburkala morje, da se je osebni parnik, ki vozi iz Reke v Lovrano, prav prešerno in razposajeno zibal po valovih. Pri takem vremenu ni bilo misliti na kak daljši izlet. Navrh pa je bilo še tako mrzlo, da skoro ni bilo mogoče iti iz sobe.

To mi je zagrenilo bivanje v Rivieri in odločil sem se za odhod, dasi vrat še ni bil ozdravljen. Zadnje popoldne še v Reki, ki mi je postala tekom teh tednov prav ljuba! Posebno so se mi prikupili krasni čitalniški prostori. Nemalo sem se čudil, ko sem videl med udi vpisanega tudi guvernerja grofa Szaparyja. Je pač kavalir! —

Le eno se mi ni dopadalo: piccoli so mi vedno ponujali mažarske liste. Ne vem, ali je moj obraz tako mongolski, ali kaj, da me povsod smatrajo za Mažara. Koliko sitnosti sem imel zavoljo tega že na popoto-

vanjih! To so bili včasih dogodki, da se še sedaj nehote nasmejim, ko se jih spomnim. A kaj se hoče —: mažarščine se naučiti, bi bilo najboljšo. Nekoč sem pač poizkusil, pa ne gre. Zato treba biti tudi v prihodnje na take intermezze vedno pripravljen . . .

A to popoldne sem se mudil le kratko v čitalnici. Sililo me je na pokopališče, da si ogledam mavzolej znane slovenske obitelji Gorupove.

Res prekrasno! Če Rendić ne bi ustvaril ničesar kakor le ta umotvor, bi ga vendar narod njegov moral prištevati prvim svojim umetnikom. Duhovita ideja je krasno izražena. Idite, pogledajte in zamislite se v to skupino! Ko oče potrta sicer, a vdan v voljo božjo, zre za mrtvo družico, ki jo angela neseta v nebo, ko sinova stojita vsa pogreznjena v svojo veliko bol ob očetu, hčerke pa se ga oklepajo in plakajo in iščejo tolažbe pri njem: se dete ob strani brezskrbno igra s cveticami. Zanj smrt nima ne pomena ne žela in ne bridkosti . . .

Človek gleda in gleda, oko se mu nehote porosi, duša pa mu vzdihne z boljo in s hrepenenjem: „Mladost, mladost . . .“

A čas je potekal in tudi tukaj se je bilo treba ločiti!

In ločiti se je bilo treba od vseh teh krasnih krajev, ki jih je ravno danes spet ob-

sipalo solnce s kreščočim se zlatom. In dasi sem si zadnje dni že želel proč, mi je sedaj bila ločitev vendarle težka . . .

Ločiti se je bilo treba od tega veselega solnca, ki bi človek hodil pod njim leta in leta z otroško radostno dušo; ločiti od teh smejočih krajev, od skrivnostnega morja — ločiti se ter iti nazaj pod resno solnce, ki hodim pod njim z otožno in mračno dušo, iti nazaj med zamišljeno gorovje, nazaj v kraje, ki trepeta nad njimi vedna otožnost, otožnost prepada in žalost smrti . . .

A čemu mi je srce tako težko? Saj so tudi ti kraji tako krasni v svoji resnosti; moja otožna duša ljubi njihovo otožnost in plaka z njihovo žalostjo ob njihovem prepadanju. Zato povsem sodim vanje.

Nem sem sedel ob oknu kupejskem, pogled pa mi je še enkrat ljubeče plul tja čez morje, iskreče se v zlatu zahajajočega solnca, objemal je vile, vinograde, vrtove in hribe v ozadju — vse mi je bilo spet tako ljubo in drago! In vse, kar je oko zrlo, mi je duša še enkrat z zanosom poljubljala. Vlak pa je hitel — in tako sem odhajal s težkim srcem sicer, a z mnogimi lepimi in solnčnimi in dražestnimi spomini v njegovih skritih globinah iz smehljajočega, prelestnega južnega raja nazaj — v resni, otožni moj planinski raj . . .

Iz samotnega večera.

Nad mano kostanji šumijo,
in ura je polnoči,
svoj bajni pot sence hitijo,
nikogar na daleko ni.

Čuj, sem od večerne poljane
vesele se pesmi glasé!
Te pesmi — te meni so znane,
saj dom jim je moje srce.

Zavita v meglene temine —
to moje mladosti je pot . . .
Ah, tam čez vesele doline
jo nosi vesela perot . . .

In smehi veseli hitijo —
ah, moja mladost se smeji . . .
Nad mano kostanji šumijo,
in ura je polnoči . . .

Roman Romanov.